

Spis treści

Wstęp	4
Jak wspierać rozwój dziecka?	5
Budowanie poczucia kompetencji	5
Rozbudzanie ciekawości poznawczej	7
Wspieranie samodzielności w uczeniu się	7
Tworzenie odpowiednich nawyków i warunków zewnętrznych	9
Jak ćwiczyć umysł małego ucznia?	11
Koncentracja i spostrzeganie	11
Pamięć i wiedza	12
Myślenie	13
Kreatywność	13
Zadania, które pomogą rozwinąć umysł twojego dziecka	14
Bibliografia	32

Wstęp

Ukończenie szóstego roku życia oznacza dla dziecka początek zupełnie nowych wyzwań. Wiek ten stanowi w psychologii umowną granicę pomiędzy okresem średniego i późnego dzieciństwa. Od czasu reformy szkolnictwa jest to również wiek, w którym polskie dzieci rozpoczynają edukację szkolną. Wiąże się z tym znaczne zwiększenie wymagań wobec nich – muszą na dłużej skupiać uwagę (45 minut bez przerwy), zapamiętywać coraz więcej nowych informacji, szybko nabywać nowe umiejętności. Większość sześciolatków przystępuje do tych nowych wyzwań wyposażona w odpowiednie umiejętności nabyte wcześniej w przedszkolu lub w ramach edukacji domowej. Przeprowadzana na koniec nauki w przedszkolu diagnoza dojrzałości szkolnej wskazuje na kilka obszarów kompetencji, które powinno posiadać dziecko na tym etapie rozwoju:

- **Dojrzałość fizyczna** – dobra sprawność ruchowa we wszystkich zakresach tzw. motoryki dużej (np. skakanie na skakance) i małej (np. poprawne trzymanie ołówka i posługiwanie się nożyczkami, rysowanie, lepienie); odpowiednia koordynacja wzrokowo-ruchowa; prawidłowo funkcjonujące narządy zmysłowe i narządy artykulacyjne.
- **Dojrzałość intelektualna** – odpowiedni poziom spostrzegania, myślenia i pamięci; skupienie na zadaniu i zaangażowanie w doprowadzenie je do końca; zainteresowanie czytaniem i pisanem; zapamiętywanie elementów obrazków; odróżnianie prawej i lewej strony; dodawanie i odejmowanie z pomocą liczenia na palcach lub innych przedmiotach; posługiwanie się mową w sposób zrozumiały dla otoczenia.
- **Dojrzałość emocjonalno-społeczna** – samodzielne ubieranie i rozbieranie się, mycie, korzystanie z toalety i spożywanie posiłku; informowanie o potrzebach; przedstawianie się imieniem i nazwiskiem, określenie swojego wieku i miejsca zamieszkania; otwartość na zabawy z rówieśnikami i umiejętność przestrzegania reguł gier i zabaw; adekwatna ekspresja emocji.

To bardzo ogólny zarys kompetencji, których oczekuje się od sześciolatków. Warto mieć świadomość, że część z oczekiwań stawianych dzieciom w tym wieku wyznaczona jest nie tyle właściwościami tego etapu rozwoju psychicznego, ile wymaganiami stawianymi przez szkołę (np. posłuszeństwo wobec nauczyciela i przestrzeganie dyscypliny szkolnej). Niemniej kryteria te pokazują w ogólnym zarysie, jakie umiejętności powinno mieć sześciolatnie dziecko. Dalsza edukacja opiera się na tych umiejętnościach, dążąc do ich doskonalenia i nabywania nowych.

Zadaniem tego poradnika jest wsparcie rodziców i dzieci w rozwoju jednego z wymienionych obszarów kompetencyjnych – zdolności umysłowych. Znajdziesz w nim informacje o tym, jak skutecznie wspierać rozwój umysłu dziecka w wieku wczesnoszkolnym, jakie tworzyć do tego warunki i na co zwracać uwagę. Poznasz różne kategorie ćwiczeń rozwijających dziecięcy umysł oraz otrzymasz zestaw zadań służących rozwijaniu poszczególnych zdolności poznawczych. Mam nadzieję, że poradnik stanie się dla Ciebie i Twojego dziecka źródłem inspiracji oraz punktem wyjścia do tworzenia własnych pomysłów na twórcze i rozwojowe zabawy.

Jak wspierać rozwój dziecka?

Planując wspieranie rozwoju umysłowego dziecka w wieku wczesnoszkolnym, większość rodziców myśli o takich umiejętnościach jak czytanie, pisanie, liczenie, koncentracja lub logiczne myślenie. Z tego względu szukają sposobów na to „Jak nauczyć dziecko?” (np. logicznego myślenia lub zapamiętywania informacji). Ważne jest uświadomienie sobie, że to pytanie drugorzędne, a być może w ogóle niepotrzebne. Dziecko uczy się samo – rozwój oraz zdobywanie wiedzy i umiejętności są dla niego tak naturalne jak oddychanie. Podobnie koncentracja przychodzi sama, gdy dziecko zajmuje się tym, co je ciekawi – w ogóle nie trzeba go tego uczyć. Kluczowe pytanie, jakie powinien sobie postawić rodzic, brzmi zatem: „Jakie mogę stworzyć dziecku warunki, by mogło się bez przeszkód uczyć i rozwijać?”. Istotne wydają się tu cztery podstawowe elementy: budowanie poczucia kompetencji, rozbudzanie ciekawości poznawczej, wspieranie samodzielności w uczeniu się oraz tworzenie odpowiednich nawyków i warunków zewnętrznych.

Budowanie poczucia kompetencji

Okres od szóstego roku życia do dorastania jest w koncepcji rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona uznawany za czas kryzysu między poczuciem kompetencji i poczuciem niższości. Oznacza to, że w tym okresie życia dziecko buduje bardzo ważne przekonania na temat siebie – albo że jest osobą kompetentną, która potrafi sobie skutecznie radzić z wyzwaniami, albo że jest jednostką niekompetentną i gorszą od innych. Od sposobu rozwiązania tego kryzysu zależy to, czy dziecko opanuje podstawowe umiejętności intelektualne i społeczne, czy też wykształci się u niego brak poczucia własnej wartości. W tym drugim wypadku dziecko nie tylko będzie mieć trudność w nabywaniu nowych kompetencji, lecz także nie zdoła wykorzystać w pełni tych

zdolności, które już posiada. Ten problem może rzutować na jego sukcesy w szkole, a także utrwalić się i wpłynąć na jego dorosłe życie.

Zapamiętaj

Nabywanie poczucia kompetencji, poczucia własnej wartości i zaufania do swoich możliwości jest kluczowym zadaniem rozwojowym dziecka w wieku wczesnoszkolnym – ważniejszym od tego, czy dziecko zdobędzie daną umiejętność miesiąc wcześniej lub później. Uczyn z tego priorytet twojej pracy z dzieckiem, a efekty zaczną przychodzić same.

Jak wspomniano wcześniej, kompetencje sześciolatniego dziecka określane w ramach tzw. dojrzałości szkolnej są wyznaczane na dosyć ogólnym poziomie. Istnieje indywidualne zróżnicowanie między dziećmi, zarówno w zakresie posiadanych umiejętności, jak i w tempie ich nabywania. Niektórzy rodzice, niepokojąc się o to, czy dziecko poradzi sobie w szkole, starają się przyspieszyć ten proces, stawiając je przed zadaniami przekraczającymi jego możliwości. Przykładem takiej postawy jest oczekiwanie, że dziecko będzie potrafiło płynnie pisać, czytać i liczyć już w momencie rozpoczęcia szkoły. Tymczasem są to umiejętności dopiero nabywane w czasie edukacji szkolnej. Sześciolatkowi natomiast wystarczą podstawowe umiejętności, typowe dla dzieci w jego wieku – m.in. rozumienie relacji przestrzennych, dodawanie i odejmowanie (na konkretnych przedmiotach) do 10, proste klasyfikowanie. Również na etapie wczesnoszkolnym niepotrzebne i niewskazane jest „gonienie” dziecka przed programem (chyba że wynika to naturalnie z zainteresowań dziecka, np. ogromnej chęci czytania). Oczywiście zdarza się, że dzieci – i te sześciolatnie, i starsze – posiadają umiejętności wykraczające poza ramy wyznaczone przez normy rozwojowe i edukacyjne (albo od nich niższe). Mogą mieć wysoko rozwinięte umiejętności w jednej dziedzinie, a przeciętne lub niskie – w innej. Mogą też zwyczajnie coś lubić, a czegoś innego – nie. Dlatego najważniejsze jest, by wszystkie działania skierowane na rozwój dziecka odnosiły się do jego indywidualnych umiejętności i opierały na jego zainteresowaniach, zamiast sztywno dopasowywać do oczekiwań dorosłych. Proponując dziecku nowe wyzwania, wybieraj te „średnio trudne”, czyli takie, które wymagają od niego czegoś więcej, niż umiało do tej pory, ale które nie leżą całkowicie poza zasięgiem jego aktualnych możliwości (to znaczy może dojść do rozwiązania przy włożeniu w to wysiłku lub z twoją niewielką pomocą).